

NÂNG CAO Ý THỨC ĐỂ HÌNH THÀNH HÀNH VI GIAO THÔNG VĂN MINH

PGS.TS. DINH PHƯƠNG DUY⁽¹⁾

TÓM TẮT

Hành vi giao thông văn minh thể hiện qua việc chấp hành luật giao thông và được biểu hiện một cách cụ thể khi các chủ thể tham gia điều khiển phương tiện giao thông. Việc hình thành các hành vi giao thông văn minh chịu sự tác động của nhiều yếu tố, trong đó có vai trò đặc biệt của các yếu tố khách quan. Thay đổi ý thức và hành vi giao thông không phải chỉ dừng lại ở nhận thức hay ý thức mà cần thay đổi thật sự việc chấp hành Luật khi tham gia giao thông. Các biện pháp tâm lý - xã hội góp phần tích cực trong quá trình thay đổi và hình thành hành vi giao thông văn minh.

Từ khóa: Hành vi giao thông văn minh, ý thức và hành vi giao thông.

Hiện nay, việc chấp hành Luật Giao thông đang được đặt ra như một cơ hội để thể hiện giá trị của mỗi cá nhân vì phần lớn mọi người đều sử dụng phương tiện giao thông hàng ngày. Người ta có thể nhìn vào cách chúng ta điều khiển phương tiện giao thông trên đường như thế nào để dự đoán, lượng giá về tính cách, về các mẫu hành vi tương ứng của chúng ta trong cuộc sống, trong hoạt động... Hình thành hành vi giao thông văn minh như là một nỗ lực nâng cao giá trị của mình trong bối cảnh cả nước và đặc biệt là Thành phố Hồ Chí Minh đang hướng đến những giá trị mới của một đô thị thông minh, văn minh.

1. Ý thức chấp hành Luật Giao thông hiện nay

Ý thức chấp hành Luật Giao thông của công dân Thành phố Hồ Chí Minh đã được

thể hiện khá rõ trong các diễn biến giao thông hàng ngày. Việc chấp hành Luật Giao thông được xem như một nếp sống văn minh của cư dân đô thị, nhất là đối với đô thị đặc biệt, đô thị năng động và có đóng góp bậc nhất cho sự tăng trưởng của cả nước. Tuy vậy, với tốc độ đô thị hoá và phát triển nhanh như hiện nay, các hành vi giao thông ở Thành phố Hồ Chí Minh vẫn chưa được thể hiện một cách “văn minh thường xuyên” và chính điều này đã làm cho vấn nạn kẹt xe, ùn tắc giao thông thêm phần nghiêm trọng. Một nghiên cứu đã cho rằng: “Tình trạng kẹt xe và ùn tắc giao thông xuất phát từ nhiều nguyên nhân như cơ sở hạ tầng (đường sá, cầu cống, hệ thống biển báo, đèn tín hiệu...) chưa đáp ứng yêu cầu; các phương tiện tham gia giao thông ngày càng tăng nhanh; cơ chế luật pháp và lực lượng quản lý chưa theo kịp sự phát triển của dân số, các phương tiện tham gia giao thông...; trong

⁽¹⁾ Nguyên Phó Giám đốc Học viện Cán bộ TP.HCM

đó ý thức tham gia giao thông của người dân là một trong những nguyên nhân quan trọng góp phần làm cho tình trạng kẹt xe, ùn tắc giao thông càng trở nên nghiêm trọng hơn"⁽¹⁾.

Cũng theo nghiên cứu này, các lỗi vi phạm Luật Giao thông gồm các hành vi vi phạm về quy tắc giao thông đường bộ: không chấp hành hiệu lệnh, chỉ dẫn của biển báo, vạch kẻ đường, chuyển hướng không nhường đường cho người đi bộ tại nơi có vạch kẻ đường dành cho người đi bộ, chuyển làn đường không đúng nơi cho phép hoặc không có tín hiệu báo trước, quay đầu xe tại nơi cấm quay đầu, quay đầu xe trên phần đường dành cho người đi bộ, lùi xe ở đường một chiều, dừng xe ở khu vực cấm dừng, đỗ xe, lùi xe không quan sát, không có tín hiệu báo trước, không giữ khoảng cách an toàn đối với xe phía trước, bấm còi, rú ga liên tục, không giảm tốc độ khi chạy xe từ trong hẻm ra đường chính, đi vào đường cấm, khu vực cấm, đi vào đường ngược chiều, điều khiển xe khi có uống rượu bia, khi xảy ra tai nạn không dừng lại (có trường hợp còn bỏ trốn); chở số người, hàng hoá vượt quy định; điều khiển xe gắn máy, mô tô lạng lách, đánh võng trên đường; điều khiển xe khi đang sử dụng ô (dù), điện thoại di động, dắt theo súc vật khi điều khiển xe máy; đi bộ dưới lòng đường, băng ngang qua đường...

Khảo sát các nguyên nhân những vi phạm phổ biến khi tham gia giao thông như vượt đèn đỏ, đi ngược chiều, chạy xe quá tốc độ cho thấy có sáu lý do vi phạm chủ yếu là: vì không thấy công an canh gác (71,8%), làm

theo người khác (55%), vì vội công việc (54,3%), vì không bị phạt (28%), luật không nghiêm mình (27,8%), không biết Luật Giao thông (23%), các lý do khác (6,5%)⁽²⁾; trong cùng một người, ở những lần vi phạm khác nhau đều có lý do khác nhau nhưng chủ yếu vẫn thuộc một trong các nhóm trên.

Tài xế taxi, tài xế xe buýt là những người thuộc nhóm hiểu biết Luật Giao thông nhiều vì yêu cầu nghề nghiệp của họ bắt buộc phải hiểu biết về Luật Giao thông. Tuy nhiên, tình trạng vi phạm Luật Giao thông của các xe taxi, xe buýt diễn ra khá phổ biến. Đối với các xe buýt, qua các phương tiện thông tin (báo chí, truyền hình) và qua quan sát thực tế trên một số tuyến giao thông trong nội thành nhóm nghiên cứu nhận thấy các vi phạm chủ yếu của xe buýt là chạy không đúng tốc độ cho phép. Còn đối với xe taxi, nhiều tài xế đã bất chấp Luật Giao thông, cho xe quay đầu không đúng nơi quy định và gây tình trạng kẹt xe ngay sau đó.

2. Hành vi giao thông văn minh

Hình thành những hành vi giao thông tiến bộ, văn minh sẽ góp phần làm cho diện mạo đô thị được nhìn nhận tích cực hơn và cũng là cơ sở để xây dựng các hành vi đô thị lành mạnh và tiến bộ khác. Hành vi vi phạm Luật Giao thông được xem là hành vi sai lệch chuẩn mực xã hội. Cần nhấn mạnh rằng, các hành vi xã hội, các phương thức thỏa mãn nhu cầu cá nhân phụ thuộc một phần rất quan trọng vào các chuẩn mực hành vi cá nhân và các chuẩn mực xã hội. Hành vi nào không phù

⁽¹⁾ Nguyễn Hữu Nguyễn. *Xây dựng ý thức thị dân ở Thành phố Hồ Chí Minh trong nền trình phát triển đô thị văn minh, hiện đại*. Đề tài khoa học cấp Thành phố năm 2009

⁽²⁾ Ca Chiêm: "Cần văn hóa sống của cộng đồng". từ website: <https://vov.vn/xa-hoi/tu-lang-ra-pho/can-van-hoa-song-cua-cong-dong-124307.vov>, truy cập ngày 20/01/2020.

bộ với các chuẩn mực thì được xem là hành vi lệch chuẩn. Sự sai lệch hành vi xã hội có thể vì nhiều nguyên nhân: trong lúc thể hiện hành vi, cá nhân không nhận thức đúng về các chuẩn mực và trong trường hợp này họ không biết rằng mình đã có những hành vi sai lệch chuẩn mực.

Những nghiên cứu về thích ứng xã hội và hành vi sai lệch chuẩn mực xã hội đã cho rằng: Hành vi cá nhân là do tác động qua lại lẫn nhau của các nhân tố thuộc về cá nhân và các nhân tố thuộc về môi trường. Hành vi chính là kết quả của sự kết hợp giữa yếu tố bên ngoài - môi trường và trạng thái bên trong của chủ thể - trạng thái tinh thần -tình trạng sức khỏe, năng lực tư duy... Để có thể đề xuất một số cách thức hình thành hành vi giao thông lành mạnh, văn minh, cần xem xét các yếu tố ảnh hưởng đến việc hình thành và thể hiện các hành vi này.

Sự thích ứng xã hội

Thích ứng xã hội là một quá trình và khả năng thích nghi của con người phụ thuộc nhiều vào chính bản thân họ nhưng cũng chịu sự tác động của các điều kiện khách quan bên ngoài, sự thích nghi với lối sống đô thị được nghiên cứu với nội dung như sự thay đổi thói quen sinh hoạt của con người. "Nguồn gốc của thị dân; sự phân bố dân cư thành thị trên địa bàn; sự thích ứng của các nhóm xã hội để hoà nhập vào xã hội đô thị hiện đại; những thay đổi trong đời sống gia đình, trong các thiết chế giáo dục, tín ngưỡng; vai trò của báo chí trong công luận và dẫn dắt tình cảm của công chúng đô thị."⁽¹⁾

⁽¹⁾ Robert E.Park: The concept of position in sociology, University of Chicago Abstract, USA 1980.

Nhà tâm lý học Stanley Milgram cho rằng, dưới áp lực của mệnh lệnh và khi không phải chịu trách nhiệm cá nhân, những người bình thường cũng có thể thực hiện việc làm gây ảnh hưởng nghiêm trọng đến sức khỏe và tính mạng người khác. "Người dân thành thị tham gia vào các quan hệ hời hợt, đứt đoạn, ngắn ngủi và thậm chí là phi nhân văn là *do tính cách thích nghi* với sự quá tải tâm lý do quy mô, sự đông đúc và sự đa dạng tạo ra."⁽⁴⁾

Tự ý thức bản thân và nhận thức về lợi ích của việc chấp hành Luật Giao thông

Hiện nay, nhận thức của một bộ phận người dân về việc chấp hành Luật Giao thông, thực hiện các hành vi giao thông văn minh chưa rõ ràng, ý thức về lợi ích khi chấp hành Luật Giao thông chưa cụ thể, việc tự giác thực hiện những hành vi giao thông văn minh của một bộ phận công dân Thành phố vẫn còn rất xa vời. Người dân tuy có nhận thức được về tầm quan trọng của việc thực hiện các hành vi giao thông văn minh nhưng chỉ mới dừng lại ở việc biết được, hiểu được mà chưa thực sự có nhu cầu, có ý định thực hiện một cách thường xuyên. Các biện pháp, phương thức vận động, tác động chưa được sâu rộng, thiếu tính sinh động, không phong phú, không đa dạng về cả nội dung lẫn hình thức do vậy hiệu quả mang lại không cao.

Môi trường xã hội

Mỗi thành viên của các cộng đồng, tùy thuộc vào tính đặc thù và giá trị của cộng đồng, cá nhân sẽ bị tác động đến việc thể hiện hành vi. Kurt Lewin - người sáng lập môn Tâm lý học xã hội thừa nhận rằng con người

⁽⁴⁾ Milgram Stanley: *Antisocial behavior*. Assosiate of Psychology, USA 1971.

bị ảnh hưởng bởi môi trường tâm lý của họ. “Hành vi của chúng ta bị tác động bởi hoàn cảnh của hành vi đó. Khi mô tả những điều kiện hành vi thì chúng ta phải bao hàm cả những khía cạnh xã hội và vật lý. Bạn sẽ hành động khác khi ở trong nhà thờ so với ở một buổi liên hoan, bởi vì các bối cảnh này khác nhau về khía cạnh vật lý cũng như xã hội.”⁽⁵⁾

Yếu tố “tâm lý đám đông” và lối sống “ẩn danh”, “vô danh” và hiện tượng “lây lan tâm lý” cũng là nguyên nhân làm cho cách hành xử của thị dân thành phố chưa được văn minh. Vì lối sống ẩn danh, vô danh, không ai biết ai nên họ không cảm thấy xấu hổ. “Tâm lý đám đông” cũng làm lây lan lối sống thiếu văn minh giữa các thị dân. Khi sống trong một cộng đồng, một nhóm xã hội với những giá trị cụ thể, mỗi người, vốn có nhu cầu xác định cái tôi rất cao sẽ có nhiều cố gắng để tự thể hiện mình, để được người khác đánh giá tốt, để không lạc hậu so với cộng đồng. Do đó trong môi trường cộng đồng, các hành vi ý thức sẽ có nhiều cơ hội hình thành một cách tích cực, các hành vi giao thông văn minh sẽ được chú ý và xây dựng trên cơ sở nhận thức vấn đề một cách rõ ràng và có thái độ tích cực tương ứng.

Hệ thống các quy định về việc thực hiện hành vi giao thông

Các hành vi của con người được hình thành theo cơ chế từ đơn giản đến phức tạp, từ ít đến nhiều, từ thấp đến cao, từ vô thức đến ý thức... Việc tạo thành các thói quen có ý nghĩa hết sức quan trọng để hình thành những hành vi ý thức. Mọi thành viên trong một cộng đồng, một tập

thể hay một địa phương đều có khuynh hướng hoạt động và biểu lộ hành vi theo những khuôn mẫu và những yêu cầu nhất định. Hành vi ý chí hay những hành vi tự giác cũng sẽ bắt đầu từ những thói quen, từ sự luyện tập. Các quy tắc ứng xử bắt buộc như nội qui, các quy định của pháp luật hoặc những điều kiện của một tổ chức có tác dụng kiểm soát và thúc đẩy cá nhân thực hiện những hành vi thích hợp theo yêu cầu. Nội quy của lớp học hay quy định, quy chế làm việc của công sở hoặc những tác động quản lý qua các văn bản pháp quy hoặc các Nghị quyết... sẽ là những căn cứ, là những chuẩn mực mà cá nhân thành viên phải chấp hành. Nếu các cơ chế hoạt động hợp lý, các quy định rõ ràng, các chính sách thỏa đáng thì các hành vi theo yêu cầu sẽ được thực hiện một cách nhanh chóng và kịp thời.

Tuy nhiên, nếu chỉ nhấn mạnh đến việc thay đổi nhận thức và ý thức cho con người, công dân thì chỉ mới dừng lại ở xu hướng hành vi, nghĩa là con người có thể sẽ chọn lựa thực hiện các hành vi giao thông khi có thể hoặc tùy thuộc vào điều kiện và hoàn cảnh nhất định hoặc thực hiện tùy thích. Từ đó, một yêu cầu quan trọng để hình thành các hành vi giao thông văn minh cho các thành viên của cộng đồng là phải có những quy định bắt buộc, phải có sự kiểm soát chặt chẽ thì các thói quen mới hình thành và ý thức mới có thể được bộc lộ qua hành vi cụ thể. Điều này có nghĩa là, chúng ta không chỉ lưu ý về việc giáo dục, thay đổi ý thức, nhận thức của người điều khiển phương tiện giao thông mà chủ yếu là thay đổi hành vi, cả các yếu tố bên trong lẫn các yếu tố bên ngoài, đặc biệt là các yếu tố bên ngoài...

⁽⁵⁾ Stephen Worchel - Wayne Shebilsue: *Tâm lý học, nguyên lý và ứng dụng*. Nxb Lao động xã hội, Hà Nội 2009

3. Một số biện pháp hình thành hành vi giao thông văn minh

Các giải pháp tâm lý - giáo dục có thể góp phần cùng các giải pháp hành chính - kinh tế - xã hội - khoa học... nhằm cải thiện tình hình kẹt xe, mất trật tự an toàn giao thông trên địa bàn Thành phố để cùng thực hiện được mục tiêu xây dựng Thành phố Hồ Chí Minh có chất lượng sống tốt, văn minh, hiện đại, nghĩa tình... như Nghị quyết Đại hội Đại biểu Đảng bộ Thành phố lần thứ X đã xác định.

Thay đổi hành vi giao thông là thay đổi thói quen giao thông qua các tác động tâm lý - xã hội kết hợp với các tác động khác. Trong quá trình thích ứng với các chuẩn giá trị, người ta nhận thấy có sự mâu thuẫn bên trong ý thức đạo đức ở con người. Trong các đánh giá của bản thân, mọi người có thể rất cứng nhắc tuân theo các chuẩn mực đạo đức mà họ đã tiếp nhận nhưng đồng thời cũng nghi ngờ về tính đúng đắn của các chuẩn mực ấy. Sự nghi ngờ này càng có chiều hướng tăng lên khi các chủ thể quan sát và nhận thấy một số người vi phạm các chuẩn mực nhưng lại không bị ảnh hưởng hoặc thua thiệt gì trong cuộc đời, vì vậy một bộ phận không nhỏ cho rằng, chuyện vi phạm vài điều trong Luật Giao thông cũng chỉ là một... phép thử đối với một chuẩn mực nào đó.

- Thay đổi nhận thức và thái độ của người điều khiển phương tiện giao thông

Hành vi chấp hành Luật Giao thông của con người là một hành vi ý thức. Về phương diện tâm lý, ý thức gồm ba mặt: nhận thức, thái độ và hành vi, có quan hệ mật thiết với nhau. Tuy nhiên, trong thực tế không phải bao giờ nhận thức, thái độ và hành vi cũng

nhất quán với nhau. Trước các tình huống khi tham gia giao thông, chủ thể phải giải quyết, ứng phó xử lý kịp thời và ở họ sẽ diễn ra sự tương tác giữa nhận thức, thái độ và hành vi cụ thể. Nếu chủ thể có nhận thức đúng và đầy đủ về Luật Giao thông, có thái độ đúng đối với Luật Giao thông thì phần lớn họ sẽ chấp hành Luật khi tham gia giao thông. Nếu chủ thể có nhận thức đúng, đầy đủ về Luật Giao thông nhưng có thái độ không tôn trọng, coi thường Luật Giao thông thì khi gặp tình huống, chủ thể có thể vi phạm Luật. Nếu chủ thể nhận thức chưa đúng, chưa đầy đủ về Luật Giao thông, nếu có thái độ tích cực thì có thể hạn chế vi phạm Luật Giao thông, nhưng nếu có thái độ xem thường thì hành vi vi phạm Luật Giao thông rất dễ dàng xảy ra. Trong một số trường hợp, việc thiếu kỹ năng điều khiển phương tiện, tầm nhìn bị hạn chế do khách quan hoặc lơ đãng (không chú ý, nói chuyện điện thoại, nghe nhạc qua headphone...) khi tham gia giao thông cũng làm cho các chủ thể vi phạm Luật Giao thông. Mặt khác, trong quá trình thể hiện giá trị của mình, nhiều trường hợp các chủ thể nhận biết tình huống có thể vi phạm nhưng vì thiếu kỹ năng làm chủ cảm xúc nên đã có hành vi vi phạm Luật Giao thông (tức khú, giận dữ, cay cú...), có thể nói tính "liều mạng" hiếu thắng và tâm lý đám đông vẫn còn chi phối các chủ thể trong nhiều tình huống giao thông... Như vậy, nền tảng cường cung cấp thông tin một cách kịp thời và có biện pháp tác động để thay đổi nhận thức về lối sống văn minh, hành vi giao thông văn minh cho thành viên các cộng đồng qua các phương tiện truyền thông phù hợp với đặc điểm của từng đối tượng cụ thể.

Những hành vi giao thông an toàn cần phải được giới thiệu, giải thích về ích lợi của nó cho tất cả mọi người từ các em nhỏ đang còn ngồi học trong các nhà trường phổ thông đến người lớn, những người có vai trò quan trọng trong việc giáo dục, hình thành các thói quen tích cực cho các em.

- Xây dựng lòng tự hào về Thành phố Hồ Chí Minh, đặc biệt đối với lớp trẻ

Công dân Thành phố Hồ Chí Minh một khi có cảm giác tự hào về nơi mình đang sống, đang hoạt động, đang đóng góp công sức vào sự lớn mạnh phát triển của Thành phố thì họ sẽ thể hiện cảm xúc đó qua các hành vi phù hợp. Ngành Giao thông vận tải có thể kết hợp với các cơ quan truyền thông tăng cường tổ chức thực hiện các chương trình giới thiệu về hình ảnh giao thông văn minh của Thành phố Hồ Chí Minh, các chương trình phát thanh, truyền hình có thêm các tiểu phẩm về văn hoá giao thông, giao thông an toàn.

- Nghiêm khắc trong việc xử phạt các hành vi vi phạm Luật Giao thông

Lực lượng cảnh sát giao thông, thanh tra giao thông thực thi công vụ khi phát hiện, xử lý, chế tài các hành vi vi phạm luật giao thông phải nghiêm túc và nghiêm khắc. Việc dễ dãi, nhượng bộ... của người đại diện Nhà nước thực thi công vụ sẽ làm ý chí của Nhà nước không được thực thi, pháp luật dù có đúng và dù đến đâu cũng trở nên vô nghĩa, thậm chí phản tác dụng. Cảnh sát giao thông cần có mặt đúng lúc và đúng nơi khi thực thi công vụ. Cảnh sát giao thông không chờ đến lúc ùn tắc mới "xuống đường". Trong các giờ cao điểm, lực lượng chức năng cần có mặt kịp thời tại các giao lộ, đặc biệt là các điểm nóng

giao thông. Quan sát cho thấy tại nhiều giao lộ, trong giờ cao điểm rất nhiều phương tiện giao thông lấn tuyến (đứng tràn qua dải phân cách...) rất dễ gây kẹt xe nhưng không được cảnh sát giao thông nhắc nhở hoặc ngăn cản. Chính hiện tượng này làm cho nhiều người vẫn có thói quen vượt đường, lấn tuyến và không quen chấp hành Luật Giao thông. Tất cả các phương tiện giao thông có dấu hiệu vi phạm đều phải được Cảnh sát giao thông lưu ý và tụt lùi dù đó là người đi bộ, xe đạp hay xe công tác của các cơ quan nhà nước, của quân đội trong tình trạng lưu thông bình thường (không phải thi hành công vụ khẩn cấp).

Từ nhiều năm nay, lực lượng Thanh niên xung phong đã có nhiều đóng góp trong việc hỗ trợ điều tiết giao thông nhưng nếu tổ chức quy củ hơn, kế hoạch chặt chẽ hơn và đặc biệt phối hợp hiệu quả hơn với lực lượng Cảnh sát giao thông thì hoạt động của họ sẽ tốt hơn và hình ảnh của các anh chị Thanh niên xung phong sẽ đẹp hơn trong nhận thức của xã hội.

- Huy động nhiều lực lượng xã hội khác nhau để cùng tham gia thực hiện các biện pháp thay đổi hành vi giao thông

Việc thay đổi hành vi giao thông không phải chỉ là trách nhiệm của ngành Giao thông hay các lực lượng chức năng. Cần có kế hoạch huy động nhiều lực lượng điều tiết, điều chỉnh con người trong việc thực hiện hành vi giao thông an toàn như: trường học, dư luận xã hội, hội đoàn, các tổ chức tôn giáo. Quá trình thúc đẩy thực hiện hành vi giao thông văn minh cần theo nguyên tắc: thuyết phục và hình thành hành vi cho số đông; sau đó xử lý nếu vi phạm. Đặc biệt trong các cơ sở giáo dục, tổ chức các đội cổ động thực hiện các hành vi

giao thông văn minh, an toàn đối với học sinh và sinh viên.

Đoàn Thanh niên Cộng sản Hồ Chí Minh - Thành Đoàn Thành phố Hồ Chí Minh đã tổ chức phong trào *Sinh viên, học sinh tham gia điều tiết giao thông* trong những năm qua đã để lại ấn tượng khá tốt đối với xã hội, nhưng tiếc rằng hoạt động này cũng chỉ dừng lại ở tính chất “phong trào” vì chưa được thực hiện thường xuyên. Chính việc tổ chức các hoạt động tham gia điều tiết giao thông ở các giao lộ đã có tác dụng giáo dục ý thức và hành vi chấp hành luật cho các em và quan trọng hơn là góp phần thay đổi nhận thức, hành vi tham gia giao thông của người dân Thành phố Hồ Chí Minh. Cần tổ chức hoạt động này một cách thường xuyên qua việc phân công cho các tổ chức Đoàn trong các Quận, Huyện, các trường học và ngay cả trong các cơ quan nhà nước. Khi duy trì được hoạt động này thường xuyên, mọi người sẽ quen dần với việc dừng xe đúng vạch, không lấn tuyến vì ngày nào hành vi tốt cũng được nhắc nhở và khuyến khích lan tỏa tích cực.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Nguyễn Như Chiến: *Nghiên cứu hành vi chấp hành Luật Giao thông đường bộ của học sinh khi tham gia giao thông*, Luận án Tiến sĩ năm 2009.
2. Đình Phương Duy - Nguyễn Sĩ Nông: *Hình thành nếp sống thị dân ở Thành phố Hồ Chí Minh*, Nxb. Tổng hợp TP.HCM, TP.HCM. 2012.
3. Nguyễn Hữu Nguyên: *Xây dựng ý thức thị dân ở Thành phố Hồ Chí Minh trong tiến trình phát triển đô thị văn minh, hiện đại*, Đề tài khoa học cấp Thành phố năm 2009.
4. Trần Hữu Quang: *Hạ tầng đô thị Sài Gòn buổi đầu*, Nxb. Tổng hợp TP.HCM, TP.HCM. 2012.
5. Stephen Worchel - Wayne Shebilsue: *Tâm lý học, nguyên lý và ứng dụng*, Nxb. Lao động xã hội, Hà Nội. 2009.
6. Mígram Stanley: *Antisocial behavior*, Assosiate of Psychology, USA 1971.
7. Robert E.Park: *The concept of position in sociology*, University of Chicago Abstract. USA 1980.

